

αὐτὸν μελέτες καὶ ἄρθρα πολεμικά, ποτὲ ἢ τέχνη δὲν τὸν ἐτράβηξε καὶ δὲν τὸν ἐγονιμοποίησε μὲ τόση δύναμη, ὅπως μᾶς τὸ λέγει ὁ ποιητὴς Γιουνε πού τὸν εἶδε τότε ἀπὸ πολὺ κοντά.

Καὶ ἤθελα νὰ τονίσω αὐτὸ τὸ σημεῖο γιὰ ὅσους θὰ ἐνόμιζαν ὅτι θὰ βροῦν στὸ Ρολλάν φιλοσοφικὸ σύστημα καὶ ἰδέες ταξινομημένες. Ὁ Ρολλάν δὲν εἶνε φιλόσοφος, τουλάχιστο τέτοιος ὅπως συνείθισαν νὰ θεωροῦν τοὺς φιλοσόφους, ἀλλὰ καλλιτέχνης καὶ ποιητὴς . . .

Ἄλλὰ ἀλλοίμονο! κάθε ὄρος δὲν ἔχει πολλὴ σημασία ἐνόσω δὲν τοῦ δίνομε ἓνα περιεχόμενο. Καλλιτέχνης καὶ ποιητὴς! Δηλαδή κύμβαλον ἀλλανάζον;

Λίγοι εἶναι οἱ συγγραφεῖς πού κατέχουν, ὡς ὁ Ρολλάν, τόσες ἀσφαλεῖς γνώσεις ἀπὸ τὴν ἱστορία, τὴν ἱστορία τῆς τέχνης καὶ τὴν κίνηση τῶν ἰδεῶν ὄλων τῶν καιρῶν καὶ οὖλον τὸν κόσμον. Λίγοι προσπαθοῦν, ὡς ὁ Ρολλάν, νὰ κατανοήσουν μέχρι αὐτοθυσίας τὴν ἀντίπαλο σκέψη. Κι αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ χαρακτηριστικὰς ἰδιότητες τοῦ πνεύματός του. Ἔτσι τίποτε δὲν τοῦ εἶναι ξένο, ἀπὸ τίς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἄλλὰ ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα εἶναι γι' αὐτὸν ὕλικά γιὰ νὰ οἰκοδομήσῃ τίς καλλιτεχνικὰς συνθέσεις του. Ἐμφυσᾷ τὴν πνοὴ τῆς ζωῆς στὶς γνώσεις του, τὴ σκέψη του καὶ τὰ αἰσθήματά του γιὰ νὰ πλάσῃ ὄντα κινούμενα καὶ ψυχικὰ καταστάσεις, πού πηγάζουν καὶ τροφοδοτοῦνται ἀπὸ τὴν πάλῃ γιὰ τὴν πιὸ τελεία καὶ ἐλευθερὴ ἐκδήλωσι τῶν ἐσωτερικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τὸ τρεμάμενο θέαμα τοῦ κόσμου πού σὰν Πρωτεύς ἐναλλάσσει καὶ παιχνιδίζει κάτω ἀπὸ τὸ φῶς.

Μ. ΠΕΡΙΔΗΣ

Δ. ΓΛΗΝΟΥ: ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΣ ΙΣΤΟΡΙΣΜΟΣ (1)

Μιὰ ἐποχὴ δημιουργεῖ τέχνη, φιλοσοφία μορφὰς κοινωνικῆς ζωῆς. Οἱ ἐκδηλώσεις αὐτὲς ἀποτελοῦν «ἀξίες πολιτισμοῦ». Ἡ ἐπιβίωσις τῶν σὲ μιὰ κατοπινὴ ἐποχῇ, μὲ τὴ μελέτη καὶ τὴν ἐπίγνωσίν των, λέγεται ἱστορισμός. Μὲ τί τρόπο θὰ γίνῃ γόνιμο τὸ παρελθὸν γιὰ μᾶς;

Αὐτὸ εἶναι τὸ θέμα, ὅπως τὸ ὀρίζει ὁ ἴδιος ὁ κ. Γληνός, τῆς μελέτης του.

Καλύτερα, ἄρθρο, πού πιάνει ἕως εἴκοσι μικρὰς σελίδας κι εἶναι γραμμένο μὲ κάποια βιάση, ἐννοῶ, χωρὶς βαθὺ ἀνασκάλισμα, ὅσος κι ἂν εἶναι ὁ χρόνος πού ἀφιέρωσε γιὰ νὰ τὸ σκεφθῇ καὶ τὸ γράψῃ ὁ συγγραφεὺς.

Ξεκινᾷ ἀπὸ ὀρισμοὺς ἀνεπαρκεῖς, μεταχειρίζεται τὴν ταξινομικὴ μέθοδο κι ἀφίνει στὸ τέλος ὡς συμπέρασμα, ὅτι ὑπάρχει καλὸς ἱστορισμός καὶ κακὸς ἱστορισμός, ὅτι οἱ δύο ἔχουν ἀντίθετα χαρακτηριστικὰ καὶ ὅτι πρέπει ν' ἀκολουθήσωμε τὸν πρῶτο καὶ ν' ἀποφύγωμε τὸ δεύτερο ἂν θέλωμε «νὰ εἶναι γιὰ μᾶς γόνιμο τὸ παρελθόν».

Ποιὰ ὅμως ἢ ἐξήγησις τῆς μεγάλης καὶ τραγικῆς ἀντινομίας μεταξὺ τῆς ζωικῆς ὁρμῆς πού ζητᾷ κι ἀγωνίζεται νὰ δημιουργήσῃ τὸ νέο καὶ τοῦ βάρους τῆς παραδόσεως πού φυσικὰ κι ἐξαιτίας τῶν προλήψεων δεσμεύει καὶ παραλύει;

Ἡ μελέτη ἢ «ἐνατένισις» τῶν μορφῶν μιᾶς περασμένης ζωῆς μπορεῖ νὰ θρέψῃ ἓνα ζωντανὸ ἄνθρωπο, ἓνα ζωντανὸ λαὸ μὲ τίς ἄπειρες, λαίμαργες

(1) Ἐκδόσις Ἰ. Ν. Σιδέρη, Ἀθήναι 1920.

ανάγκες του ; βέβαια ὄχι ! Θὰ ἦταν ὀρθώτερο, νὰ μὴ μιλά κανεὶς γιὰ καλλιέργεια τῆς παραδόσεως. Ἡ παράδοσις ἐπιδραῖ ἀναγκαστικὰ πάνω στὸν ἄνθρωπο. Ἐκεῖνο ποὺ χρειάζεται ὁ ζωντανὸς εἶναι πῶς θὰ δημιουργήσῃ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον του—ποὺ κι αὐτὸ εἶναι παρὸν μὲ ἀπροσδιόριστη περιοχὴ καὶ προέκτασι. Στὴ φροντίδα του πρὸς αὐτὸ τὸ σκοπὸ, ἡ παράδοσις εἶναι ἓνα ὕλικό, ὄχι πάντα καλὸ, τὶς περισσότερες φορὲς ἐπικίνδυνο ἢ χαλασμένο, ποὺ θὰ χρησιμοποιηθῇ μὲ ἄλλα ὕλικὰ σημερινῆς πείρας γιὰ νὰ συστήσουν ὅλα μαζὶ κάτι τὸ καινούργιο, τὸ ἐντελῶς καινούργιο ποὺ οἱ βιολογικοὶ νόμοι ἐμποδίζουν νὰ μοιάξῃ μὲ οτιδήποτε ἄλλο περασμένο.

Ἐνῶσο ἐννοοῦν μὲ παράδοσις τὴ μελέτη, περισυλλογὴ καὶ ἐκμετάλλευσιν τῶν πορισμάτων τῆς περασμένης πείρας, τῶν πειραμάτων τοῦ παρελθόντος, βέβαια, ἀλλὰ ἐπιστροφὴ στὸν κόσμον ἐκείνων τῶν πειραμάτων ἐκείνων τῶν ἐκδηλώσεων, εἶναι κάτι τὸ ἀκατανόητο βιολογικῶς.

Καὶ τὴν ἐπιστήμην αὐτὴν, ἂν μελετοῦνται καὶ κωδικοποιοῦνται τ' ἀποτελέσματα τῶν περασμένων ἐρευνῶν, χρησιμοποιοῦνται, κάθε σχεδὸν δέκα χρόνια, γιὰ νὰ χτισθῇ μιὰ νέα θεωρία, ἓνα νέο δηλαδὴ οἰκοδόμημα γιὰ νὰ ζήσῃ ἡ ἐπιστήμη.

Ἄν ὁ κ. Γληνὸς κάθε ἄλλο φαίνεται στὸ ἄρθρον του παρὰ τυφλὸς προσκυνητὴς τῶν περασμένων μορφῶν, ἡ μεθόδός του καὶ τὸ συμπέρασμα του εἶναι ἓνας κάποιος συμβιβασμὸς μεταξὺ τῆς παραδόσεως, καὶ τῆς ζωῆς, ἓνα μίγμα, κατὰ δόσεις, μὴ φανερόντων ὀρισμένη καθαρὴ ἀντίληψη τοῦ ζητήματος ποὺ νὰ σημειώνῃ μιὰ γραμμὴ πορείας.

Μάλιστα, ὁ κ. Γληνὸς εἶναι γεμάτος προλήψεις γιὰ μερικὰς «ἀξίες πολιτισμοῦ». Θεωρεῖ ὕψος ἀφθαστο τὶς κλασικὰς ἐποχὰς, αὐτὰς ποὺ ὀνόμασεν ἔτσι μιὰ ἐπίμονη γραμματολογικὴ παράδοσις. Κάπου ἀναφέρει τὸ δυτικὸν μεσαίωνα, ὡς ἐποχὴ δουλικοῦ ἱστορισμοῦ, ἐνῶ ἂν ὑπῆρξε μιὰ ἐποχὴ πλατειᾶς λαϊκῆς δημιουργίας, εἶναι βέβαια ὁ δυτικὸς μεσαίων μὲ τοὺς καθεδρικοὺς του, μὲ τὴν ἐπικήν του ποίησιν, μὲ τοὺς θρύλλους του, μὲ τὶς σάτυρες του, μὲ τὸ βροντόηχο «βάρβαρο» γέλοιο του, καὶ μὲ τὴν ἡρωικὴ πίστιν του ποὺ ἐκυοφόρησε, μέσα σὲ σαρακηνικὰς ὀδίνες, τοὺς νεώτερους χρόνους.

Γενικῶς στίς κρίσεις του ὁ κ. Γληνὸς εἶναι μονομερῶς ἐπηρεασμένους ἀπ' τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν γλωσσολογίαν. Αὐτὰς προσδιορίζουν τὶς γνώμες του γιὰ φαινόμενα καθολικῆς σημασίας. Κάπου λέγει, ὡς παράδειγμα ἱστορισμοῦ, ὅτι οἱ δημοκρατικὰς ιδέαι τῶν Ἀθηναίων ἐνέπνευσαν τοὺς ἐπαναστάτας τοῦ 1789. Καὶ ὅμως ποιὰ σχέσις μεταξὺ τῶν «Δικαιωμάτων τοῦ Ἄνθρωπου καὶ τοῦ Πολίτου» καὶ τῶν μικροαριστοκρατικῶν κοινωνιῶν τῆς Ἀττικῆς ἐποχῆς ;

Ὁ Λίμπκνεχτ, λέγει ὁ κ. Γληνὸς, ὀνόμασε τὸ κόμμα του Σπάρτακο. Τί χαρακτηριστικὴ ἐπίδρασις ἱστορισμοῦ... Καὶ ὅμως εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ ὀνομασίαν αὐτὴν διαλεκτικῶς γιὰ ὅλον ὁ κόσμος γνωρίζει τί σημαίνει καὶ γιὰτί συμβολίζει τὴν ἐπανάστασιν. Ἱστορισμὸς ; Ἀλλὰ τί ἱστορισμὸς λέξεων κατὰ συνθήκην καὶ τίποτε παραπάνω !

Τὸ μεγάλο μέλημα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους σήμερον δὲν εἶναι ἡ μελέτη τῶν περασμένων καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον θὰ τὰ μετουσιώσουν. Φέρνομε μέσα στὸ αἷμα μας τὴν παράδοσιν καὶ τὸ ζήτημα εἶναι πῶς, μὲ τὴν παράδοσιν ἢ καὶ ἐνάντιαν τὴν παράδοσιν, πρὸ πάντων ἐνάντιά της, ξεφεύγοντας ἀπὸ τὶς ἀλυσίδας της, θὰ πλάσωμε νέας μορφὰς ζωῆς, νέας ἀξίας πολιτισμοῦ.